

FELSEFE 11

2. ÜNİTE

MS 2. YÜZYIL-MS 15. YÜZYIL FELSEFESİ

ÜNİTE KONULARI

2.1. MS 2. YÜZYIL-MS 15. YÜZYIL FELSEFESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI
2.2. MS 2. YÜZYIL-MS 15. YÜZYIL FELSEFESİNİN AYIRICI NİTELİKLERİ
2.3. MS 2. YÜZYIL-MS 15. YÜZYIL FİLOZOFLARININ FELSEFİ GÖRÜŞLERİNİN ANALİZİ
2.4. MS 2. YÜZYIL-MS 15. YÜZYIL FELSEFESİNİN DÜŞÜNCE VE ARGÜMANLARINI DEĞERLENDİRME

TEMEL KAVRAMLAR

•Teoloji •İslam Felsefesi •Hristiyan Felsefesi •İnanç

Teoloji: İlahiyat, Tanrıbilimi

İlâhiyat ya da teoloji ya da tanrıbilim, "tanrı" kavramı ve din olgusunu inceleyen bilim dalı. Günümüzde sıklıkla, "din ile ilgilenen bilim" anlamında kullanılmaktadır. Teoloji ile ilgilenen kişilere teolog, ilâhiyatçı, dinbilimci veya tanrıbilimci denir.

İslam Felsefesi Nedir?

İslam düşünürleri özellikle Antik Yunan uygarlığının başlıca felsefe klasiklerini Arapçaya kazandırmaya giriştiler. Genellikle büyük siyaset adamlarının himayesi altında gelişen bu süreç, felsefe kavramlarının ve yöntemlerinin İslam düşüncesinde kendisine özgün ve köklü bir yer edinmesiyle sonuçlandı. Bu çeviri hareketi sayesinde Platon ve Aristoteles gibi büyük Yunan filozoflarının etkileyici görüşleriyle tanışan İslam düşünürleri, kendilerini kısa sürede din ile felsefe arasındaki ilişkilerin doğasına yönelik çetin tartışmaların içinde buldular. Bu tartışma aynı zamanda akıl ile iman, vahiy hakikatleriyle felsefe hakikatleri arasındaki ilişkilerin nasıl belirleneceğine yönelik derin teolojik sorunlara göndermede bulunmaktaydı ve bu yüzden İslam ilahiyatçıları tarafından da önemsendi.

İslam düşünürleri Batı’daki Hıristiyan muadilleri ile üç aşağı beş yukarı aynı düşünsel sorunlarla karşı karşıyaydılar. İslam düşünürleri de tıpkı Hıristiyan düşünürleri gibi Tanrı’nın varlığını, birliğini ve yaratıcı etkinliğini aklî açıklamalarla temellendirmek zorunluluğunu hissediyorlardı. Bunun yanı sıra Tanrı’nın evrenle ilişkisini (yaradılış problemi), insan iradesinin Tanrısal irade karşısındaki durumunu (özgürlük problemi), yeryüzündeki kötülüklerin Tanrı’nın mutlak iyiliği ile nasıl bağdaştırılabileceğini (kötülük problemi), insan ruhunun ölümden sonraki akıbetinin ne olacağını (ölümden sonra yaşam var mıdır sorunu ve sorusu), eğer dirilecekse nasıl dirileceğini, insanın evren hakikatlerine ilişkin neleri ne ölçüde bilebileceğini (bilginin sınırları ve kaynağı problemi) büyük bir düşünsel yetkinlikle tartıştılar ve bu sorunları doğru işleyen her insan aklını ikna edecek şekilde çözüme kavuşturmaya çalıştılar.

İslam dünyası bu verimli düşünsel çabalar sayesinde, insanlık tarihi açısından kısa sayılabilecek bir süre içinde (9. ve 12. yüzyıllar arasında) Batı düşüncesini derinden etkileyen Kindi, Razi, İbn Sina, Farabi, İbn Haldun, Gazali, İbn Rüşd gibi birçok büyük düşünün yetiştirmiş, bilimin hemen her sahasında, bazıları kendi türünün ilk ve öncü örnekleri arasında sayılan birçok önemli eser üretmiştir. Bu sayede Arapça kısa sürede dönemin farklı dilleri konuşan kişilerin bilim yapmak için başvurdukları ortak dili hâline gelmiş, Roger Bacon gibi önemli bir on üçüncü yüzyıl düşünürüne, Arapça bilmeyenin bilim ve felsefe ile etkili biçimde uğraşamayacağını söyletecek denli önem kazanmıştır. Bütün bu nedenlerle söz konusu iki-üç yüzyıllık süreyi insanlık tarihinin, düşünsel anlamda, nadir altın çağlarından biri olarak kabul etmek gerekir.

İslam dünyasında ilk özgün ve olgun ürünlerini VIII-XIII. yüzyıllar arasında veren özel anlamıyla “felsefe” çalışmaları başlamadan önce, özünde İslam dininin inanç, ahlak ve hukuk ilkeleri temelinde ilmî ve fikrî tartışmaların yapılageldiği bilinmektedir. Fert ve toplum hayatını ilgilendiren gerek dinî ve ahlaki, gerekse hukuki, sosyal ve siyasi her türden problemin doğrudan Hz. Peygamber tarafından çözüme kavuşturulduğu mutluluk çağındaki inanç ve fikir birliği, onun irtihaliyle birlikte, yerini başta hilâfet meselesi olmak üzere büyük günah, kader ve irade hürriyeti vb. birçok probleme bırakmıştı. Ayrıca büyük bir hız ve başarıyla gerçekleşen fetihlerle daha ikinci halife Hz. Ömer döneminde İslam’ın Irak, Suriye, Filistin ve Mısır’ı da içine alan geniş bir coğrafyaya yayılması, Müslümanların çok farklı inanç ve kültür çevreleriyle tanışmalarını sağlamış, bu da bazı önemli gelişmeleri beraberinde getirmişti.

İslamiyet öncesi dönemde Doğu’daki çeşitli merkezlerde (Antakya, Harran, İran ve İskenderiye gibi) açılan okullarda Antik Yunan felsefesine dair çeviriler yapılmıştır. Özellikle Yunan (Grekçe) dilinden Süryaniceye yapılan çeviriler, Doğu ile Batı arasındaki coğrafyayı Antik Yunan felsefesiyle tanıştırmıştır. İslam medeniyetinin hızla yayılması çok farklı kültürlerin birbiriyle etkileşim kurmasını sağlamış; bilim, sanat ve felsefede önemli gelişmeler oluşturmuştur. Özellikle Bağdat bu gelişmelerin merkezi konumuna gelmiştir. İslam felsefesi; MS 7-12. yüzyıl arasında İslam dininin kabul gördüğü, bünyesinde farklı milletlerin bulunduğu geniş bir coğrafyada ortaya çıkmış ve yayılmıştır.

İslam Felsefesinin Genel Özellikleri Şunlardır:

- Antik Yunan felsefesinden etkilenilmiştir.
- Akıl, iman ve inanç gibi konular tartışılmıştır.
- İslam felsefesinden önceki problemler tartışılmıştır.
- Çeviri faaliyetleri yapılmıştır.
- Felsefeyi gelişimine katkı sağlanmıştır.
- Batı felsefesini etkilemişlerdir.

Hazırlayan: Sosyolog Ömer YILDIRIM

Kaynak: Ömer YILDIRIM’ın Kişisel Ders Notları. Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 1. Sınıf “Felsefeye Giriş” ve 2., 3., 4. Sınıf “Felsefe Tarihi” Dersleri Ders Notları (Ömer YILDIRIM); Açık Öğretim Felsefe Ders Kitabı, MEB Ders Kitabı

Hristiyan Felsefesi, Hristiyanlık Felsefesinin Temel Özellikleri
Hristiyan felsefesi, Hristiyanlığın ortaya çıkmasıyla birlikte başlayan ve 15. yüzyıla kadar devam eden süreçte, Batı felsefesi için kullanılan bir adlandırmadır.
Hristiyanlık, yayılma sürecinde bazı felsefî görüşlerle karşı karşıya gelmiştir. Felsefe, Hristiyanlığın ilke ve açıklamalarını eleştirmiştir. Hristiyan dinine karşı yapılan bu eleştirileri savunmak adına, Hristiyan düşünürleri tarafından düşünceci öğretiler (idealizm), özellikle de nesnel düşüncecilik felsefeleri geliştirilmiştir. Bu düşünceci öğretiler, idealist bir dünya görüşü ile ve en yaygın biçimiyle, özdeksel (maddesel) olmayan ruhu ya da Tanrı'yı dinsel nitelikli öğretilerle ileri sürmüştür. Nesnel düşüncecilik felsefesi de dinsel nitelikli öğretilerden daha soyut bir görünüşe bürünen ve bir Tanrı fikrinden özelde bahsetmeden evrenin temelinde ruhsal bir özün evrenden önce var olduğunu ileri süren felsefesel öğretilerin adlandırır.
Bu felsefeleri oluşturan düşüncelerin destekçisi olan filozofların felsefesi, ayrıca apoloji (savunma) olarak da bilinmektedir. Bu savunma felsefesi, ilk zamanlarda bazı felsefî görüşlere karşı yapılsa da zamanla dinî açıklama hâline gelmiştir.
Özellikle Antik Çağ Yunan felsefesinden temellenen Batı felsefesinin Orta Çağ dönemi, bütünüyle bir Hristiyan felsefesidir. Milattan Sonra 5. yüzyılda son Yunan felsefe okulları da kapatıldıktan sonra Batı düşüncesi, on yüzyıl boyunca, hemen hemen sadece din ve özelinde de Hristiyanlık üstüne düşünmüştür ve işte bu süreçteki felsefeye de Hristiyanlık felsefesi ya da Hristiyan felsefesi adı verilmiştir.
Bahsi geçen süreç içerisindeki yaklaşık bin yılda, dinî inançlarla felsefî düşünceler kaynaşmış ve din, felsefenin tüm alanlarında etkili bir rol almaya başlamıştır. Bu etkinin olumsuz yansımaları olarak, bu dönemde felsefenin yanında bilimin de dışlanmış olması gösterilebilir. Zira bu dönemde felsefe ve bilim merkezleri bir bir kapatılmıştır. Örnek verecek olursak, 5. yüzyıldayken, döneminin en geniş yazın arşivine sahip olduğu düşünülen İskenderiye Kütüphanesi, bilimsel ve felsefî çalışmaların Hristiyan düşüncesine zarar verdiği gerekçesiyle yakılmış ve yok edilmiştir. Bu yok edilişin, dünya bilim tarihini en derinden etkileyen olaylardan birisi olduğu kabul edilmektedir. Benzer gerekçelerle 6. yüzyılda da Yunan Akademisi kapatılmıştır.
Bu dönemde temel olarak inancın bilgiyi mümkün kıldığı düşünülmüştür. Doğal olarak amaç yeni bilgiler elde etmek için bilimsel çalışmalar yürütmek değil, kutsal olanı anlamaya çalışarak oradan bilgi edinebilmek olmuştur.
Son derece uzun bir sürece yayılmış bulunan Hristiyan felsefesi, iki temel dönemle sınıflandırılmaktadır. Bunlar Patristik Dönem ve Skolastik Dönemdir.
Patristik Dönem, Milattan Sonra 2. yüzyıl ila Milattan Sonra 8. yüzyıl arasında kalan ilk dönem Hristiyan felsefesine, Patristik Dönem denmektedir. Bu dönemin Hristiyan filozofları, aynı zamanda birer din adamıdır. Tertullian, Cellemens ve Augustinus, bunların önde gelenleridir ve “Kilise Babaları” olarak da adlandırılırlar. İsmini bu adlandırmadan alan Patristik Dönem'de özellikle Augustinus'un izlediği dini akılla açıklama yolu, inancın temel öğretisi hâline gelmiştir.
Skolastik Dönem, 8. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar olan ikinci dönem Hristiyan felsefesidir. Skolastik ismi, Hristiyanlığın öğretilmesi için bu dönemdeki okullaşma hareketinden gelir. Skolastik “okul yolu” veya “okullaşma” anlamlarına gelir. Anselmus, Aquinolu Thomas ve Ockhamlı William bu dönemin önde gelen filozoflarındandır. Skolastik Dönem'de din odaklı felsefenin eğitim alanına taşınmasıyla birlikte birçok öğrenci dinî eğitim almıştır ve bunlar Hristiyanlığı hızla yaymışlardır. Bologna Üniversitesi ve Oxford Üniversitesi bu dönemde kurulan ve bu geleneğin öncüsü olan yerlerdir.
Ayrıca lütfen bakınız:
- Hristiyan felsefesinin genel özellikleri nelerdir?
- Hristiyan felsefesinin konuları nelerdir?
- Hristiyan felsefesinde inanç akıl ilişkisi
Hazırlayan: Sosyolog Ömer YILDIRIM
Kaynak: Ömer YILDIRIM'ın Kişisel Ders Notları. Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 1. Sınıf "Felsefeye Giriş" ve 2., 3., 4. Sınıf "Felsefe Tarihi" Dersleri Ders Notları (Ömer YILDIRIM); Açık Öğretim Felsefe Ders Kitabı, MEB Felsefe Ders Kitabı